

SEMINARSKI RAD IZ AUTOMATSKOG REZONOVANJA

- Svođenje na KNF u iskaznoj logici i logici prvog reda. Cajtinova transformacija i preimenovanje formula -

Pokretanje programa

Program se kompajlira tako što se u komandnoj liniji pokrene naredba "make" na sledeći način:

```
$ make
```

Nakon kompilacije programa, može se pokrenuti izvršni fajl na sledeći način, nakon čega se ulazna formula unosi u komandnu liniju:

```
$ ./main
```

Ukoliko korisnik želi da učitava formulu sa nekog ulaznog fajla (recimo, "input.txt"), može to uraditi na sledeći način:

```
$ cat input.txt | ./main
```

Ulazni jezik

Ulaz programa je formula u iskaznoj ili logici prvog reda, praćena znakom ; koji se koristi kao terminator ulaza. Sintaksu formule opisana je na sledeći način:

- `<symbol>` - bilo koji identifikator koji počinje **malim** slovom, regularni izraz od `<symbol>` je : `[a-z][a-zA-Z_0-9]*`
- `<var>` - bilo koji identifikator koji počinje **velikim** slovom, regularni izraz od `<var>` je: `[A-Z][a-zA-Z_0-9]*`
- `<term>` -
  1. `<var>` -- promenljiva
  2. `<symbol>` -- konstanta
  3. `<symbol>(<term_seq>)` -- funkcijski term
- `<atomic_formula>` -
  1. `true` -- logička konstanta T
  2. `false` -- logička konstanta ne-T
  3. `<symbol>` -- iskazna promenljiva
  4. `<symbol>(<term_seq>)` -- složeni atom
  5. `<term> = <term>` -- jednakost
  6. `<term> ~ = <term>` -- različitost
- `<term_seq>` -
  1. `<term>` -- jedan term, kraj niza
  2. `<term>, <term_seq>` -- term praćen nizom termova, suštinski niz termova
- `<formula>` -

1. $\langle \text{formula} \rangle \Leftrightarrow \langle \text{formula} \rangle$ -- ekvivalencija
2. $\langle \text{formula} \rangle \Rightarrow \langle \text{formula} \rangle$ -- implikacija
3. $\langle \text{formula} \rangle \mid \langle \text{formula} \rangle$ -- disjunkcija
4. $\langle \text{formula} \rangle \& \langle \text{formula} \rangle$ -- konjunkcija
5. $\sim \langle \text{formula} \rangle$ -- negacija
6. $!\langle \text{var} \rangle. \langle \text{formula} \rangle$ -- univerzalni kvantifikator
7. $?\langle \text{var} \rangle. \langle \text{formula} \rangle$ -- egzistencijalni kvantifikator
8. $\langle \text{atomic\_formula} \rangle$ -- atomska formula
9. $(\langle \text{formula} \rangle)$ -- formula u zagradama

Beline se ignorišu. Važno je napomenuti da se kvantifikovana formula koja je potformula neke druge formule mora navesti u zagradama. U suprotnom, može se kao rezultat programa dobiti **Segmentation fault**.

Prioritet operatora od najnižeg ka najvišem jeste:

1. kvantifikatori
2. binarni operatori:
  1. $\Leftrightarrow$
  2. $\Rightarrow$
  3. $\mid$
  4. $\&$
3. unarni operatori:
  1. $\sim$

Zagrade se mogu koristiti da se promeni prioritet operatora.

Operatori $\mid$ i $\&$ su levo asocijativni, a operatori $\Leftrightarrow$ i $\Rightarrow$ su desno asocijativni.

Svođenje na KNF u logici prvog reda, preimenovanje formula

U ovom odeljku biće opisan postupak svođenja formule na KNF u logici prvog reda primenom preimenovanja formula. Ekvivalentat postupak postoji u iskaznoj logici – on je čak specijalan slučaj preimenovanja - i zove se Cajtinova transformacija.

Formula je u **KNF** formi ako je oblika $\forall X F$, gde je X skup nekih promenljivih, a F formula bez kvantifikatora koja je sastavljena od klauza (niz literala vezanih disjunkcijama) vezanih konjunkcijama. Da bi se formula **F** pretvorila u ekvizadovoljivu formulu u **KNF** formi, potrebno je primeniti sledeće procedure:

1. eliminacija konstanti
2. preimenovanje/Cajtinova transformacija
3. izvlačenje kvantifikatora ispred formule – svođenje na **preneksnu normalnu formu**
4. skolemizacija – postupak eliminacije egzistencijalnog kvantifikatora

Eliminacija konstanti

Eliminacija konstanti podrazumeva postupak koji iz polazne formule **F** pravi formulu **A** koja je logički ekvivalentna sa **F**, a ne sadrži logičke konstante **T** i **ne-T**. Pravila za eliminaciju konstanti su:

- $\sim T \equiv \text{ne-}T$
- $\sim \text{ne-}T \equiv T$
- $A \& T \equiv A$
- $A \& \text{ne-}T \equiv \text{ne-}T$
- $A | T \equiv T$
- $A | \text{ne-}T \equiv A$
- $A \Rightarrow T \equiv T$
- $A \& \text{ne-}T \equiv \sim A$
- $T \Rightarrow A \equiv A$
- $\text{ne-}T \Rightarrow A \equiv T$
- $A \Leftrightarrow T \equiv A$
- $A \Leftrightarrow \text{ne-}T \equiv \sim A$
- $*X T \equiv T$, gde je $*X$ kvantifikacija po promenljivoj X

Preimenovanje formule

Neka je data formula **F** u logici prvog reda. Preimenovanje formule sastoji se od rekurzivne procedure koja prolazi kroz formulu **F** i radi sledeće:

- ako je **F** atomska formula, procedura vraća tu formulu
- ako je **F**:
  - $\sim A'$ – nakon primene procedure na A' , dobija se neka atomska formula A . Neka je X skup slobodnih promenljivih formule A . **F** se menja novom atomskom formulom $s(X)$, a zatim se proširuje formulom $\forall X s(X) \Leftrightarrow \sim A(X)$.
  - $A' * B'$ – nakon primene procedure na A' i B' , dobijaju se neke atomske formule A i B . Neka je X skup slobodnih promenljivih formula A i B , tj. X je unija skupova X_1 i X_2 koji odgovaraju slobodnim promenljivima formula A i B redom. **F** se menja novom atomskom formulom $s(X)$, nakon čega se proširuje formulom $\forall X s(X) \Leftrightarrow A(X_1) * B(X_2)$. Operator $*$ je bilo koji binarni operator.
  - $*Y (A')$ – nakon primene procedure na A' , dobija se neka atomska formula A . Neka je X skup slobodnih promenljivih formule A . Formula **F** se menja novom atomskom formulom $s(X)$, nakon čega se proširuje formulom $\forall X (s(X) \Leftrightarrow (*Y A(X)))$. Operator $*Y$ je kvantifikacija po promenljivoj Y .

Formula koja se dobija preimenovanjem od formule **F** je ekvizadovoljiva sa formulom **F**.

Svođenje na preneksnu normalnu formu

Postoji nekoliko slučajeva:

1. $F \equiv \sim(\forall X P)$ ili $F \equiv \sim(\exists X P)$ - formula postaje redom $\exists X \sim P$ ili $\forall X \sim P$
2. $F \equiv (+X P) * Q$ – ukoliko se X ne pojavljuje kao slobodna promenljiva u Q , moguće je Q staviti pod kvantifikator $+$. Operator $*$ je disjunkcija ili konjunkcija. U slučaju da se X javlja kao slobodna promenljiva u Q , onda je potrebno prethodno izvršiti preimenovanje vezane promenljive X u neku promenljivu koja se ne javlja u Q .

3. $F \equiv (+X P) \Rightarrow Q$ – formula se najpre transformiše u $\sim(+X P) \vee Q$. Sada se mogu primeniti pravila 1. i 2. da se izvuče kvantifikator ispred formule.
4. $F \equiv Q \Rightarrow (+X P)$ – ukoliko se X ne pojavljuje kao slobodna promenljiva u Q , formula je ekvivalentna sa $+X (Q \Rightarrow P)$. U suprotnom, vezana promenljiva X se preimenuje u neku promenljivu koja se ne javlja u Q .
5. $F \equiv (+X P) \Leftrightarrow Q$ – formula se transformiše u $((+X P) \Rightarrow Q) \wedge (Q \Rightarrow (+X P))$

Skolemizacija

Postupak skolemizacije podrazumeva eliminaciju egzistencijalnog kvantifikatora iz formule. Egzistencijalni kvantifikatori se eliminišu s leva na desno. Postoje dva slučaja:

1. pre egzistencijalnog kvantifikatora nema nijednog univerzalnog – tada se uvodi novi konstanti term c , a zatim se kvantifikovana promenljiva menja termom c
2. pre egzistencijalnog kvantifikatora postoji niz univerzalnih kvantifikatora po promenljivama iz skupa X . Tada se uvodi novi term f , a zatim se kvantifikovana promenljiva menja termom $f(X)$

Rezultujuća formula ne sadrži više egzistencijalni kvantifikator.

Implementacija

Implementacija postupka sprovedena je u programskom jeziku C++. Funkcija koja sprovodi prevođenje u KNF formu je:

```
cnf_transform(const Formula& f, std::vector<Clause>& CNF, std::list<Quant>& quants)
```

KNF forma se predstavlja pomoću vektora klauza i liste kvantifikatora. Argumenti CNF i quants su reference na vektore u koje će biti smešten rezultat procedure. Klauze su predstavljene kao niz vektora literala, a literali su predstavljeni strukturom Literal koja u sebi sadrži formulu (atomsku) i jednu **bool** promenljivu koja označava da li je atom negiran ili ne. Kvantifikatori su predstavljeni pomoću terma (promenljive) po kojem se kvantifikuje.

Procedura pretvaranja formule u njoj ekvizadovoljivu formulu u KNF formi sproveo sam na malo modifikovani način u odnosu na gore opisanu proceduru. Modifikacije se sastoje od sledećeg:

1. nakon jednog koraka preimenovanja, vrši se preimenovanje u novododatoj formuli tako da pod uticajem univerzalnog kvantifikatora budu skroz nove promenljive. Ovo omogućava da se kvantifikatori mogu već u tom koraku izvući ispred cele formule, budući da se u ostatku formule nikada neće javiti iste promenljive,
2. kada se vrši preimenovanje formule oblika $\exists X P$, u koraku preimenovanja se vrši eliminacija egzistencijalnog kvantifikatora. Pošto svaka novododata formula stvara kvantifikatore koji idu na kraj liste kvantifikatora, to znači da se u narednim koracima preimenovanja neće pojaviti neki kvantifikator pre ovog egzistencijalnog. Zahvaljujući tome, moguće je zameniti egzistencijalni kvantifikator sa onim što je u listi kvantifikatora u trenutku njegove eliminacije.

Dobijena formula biće ekvivalentna onoj koja bi se dobila primenom standardnog postupka svodenja na KNF.

U daljem tekstu opisani su detalji implementacije na nivou jezika C++.

Funkcija `cnf_transform` sastoji se od tri dela: eliminacija konstanti, poziv funkcije `tseitin_helper` i dodavanje poslednjeg literala u KNF formulu. Funkcija `tseitin_helper` će zapravo odraditi sav postupak svođenja formule na KNF, osim poslednjeg atoma (u primeru gore je to atom `s2`) koji treba dodati na kraj liste. Iz tog razloga postoji treći korak koji dodaje i taj atom u KNF.

Funkcija `tseitin_helper` radi rekursivno modifikovani postupak preimenovanja i skolemizacije. Postoji nekoliko slučajeva koje funkcija obrađuje:

1. atomska formula – vraća se ta formula
2. negacija formule – nakon izdvajanja promenljivih, kreira se atomska formula **ret** sa tim promenljivama. Nakon toga se poziva funkcija `set_new_vars_unary` koji kreira nove promenljive koje se nikada nisu javile u formuli do tada. Sa tim novim promenljivama se kreira atom **a** i CNF se proširuje izrazima sa tim atomom. Recimo, preimenovanje formule $\sim p(X)$ bi kao rezultat dalo formulu ekvivalentnu $(!X1. s1(X1) \Leftrightarrow p(X1)) \ \& \ s1(X)$. **ret** odgovara izrazu $s1(X)$, a **a** odgovara izrazu $s1(X1)$. Na listi CNF bi se našla formula ekvivalentna sa $(!X1. s1(X1) \Leftrightarrow p(X1))$, a `tseitin_helper` bi vratio vrednost **ret** koju treba dodati na kraj liste
3. binarni operatori – postupa se analogno sa negacijom, samo su izrazi koji se dodaju u CNF različiti i poziva se `set_new_vars_binary` umesto `set_new_vars_unary`
4. kvantifikovana formula – kao i kod negacije, kreiraju se **ret** i **a** i **b**. Jedina razlika je u načinu na koji se izvlače slobodne promenljive. Prvo, potrebno je u odgovarajućim trenucima eliminisati kvantifikovanu promenljivu iz vektora. Drugo, metod `set_new_vars_quant` postavlja nove promenljive, ali radi i skolemizaciju. Metod prihvata vektor promenljivih, listu kvantifikatora, formulu koju treba preimenovati (**t**), kvantifikovanu promenljivu i jednu **bool** promenljivu koja označava da li je u pitanju egzistencijalni ili univerzalni kvantifikator. Ovaj metod treba primeniti dvaput, budući da će dve nove klauze biti kvantifikovane različitim kvantifikatorima. Naime, formula $(!X \ P) \Leftrightarrow Q$ je ekvivalentna sa $?X(!P \vee Q) \wedge !X(!Q \vee P)$. Sada se u levom i desnom operandu izmene promenljive: $!X1 \ ?X2 ((!P \vee Q) \wedge (!Q \vee P))$. Skolemizacija menja $X2$ u $F1(X1)$. Naša procedura radi upravo ovo, kada umesto P stavimo trenutnu formulu, a umesto Q stavimo $S(Y)$ (Y su slobodne promenljive u $\{!X \ P\}$). Analogno se radi i za egzistencijalni kvantifikator. U opštem slučaju, ako je $+X \ P(X, Y)$ neka kvantifikovana formula, ona će biti zamenjena sa $!Y \ (\ (+X(P(X, Y)) \Leftrightarrow s(Y))$. Formula se dalje transformisati u konjunkciju dve implikacije. Sada možemo primetiti da će jedan od konjunkt biti oblika $!Z \ ?Q \ F(Z, Y)$, gde su Z vezane promenljive, a Y slobodne. Drugi konjunkt neće imati egzistencijalne kvantifikatore. Iz tog razloga je potrebno obraditi egzistencijalni kvantifikator tek kada se obrade promenljive sa univerzalnim. U implementaciji je to izvedeno tako što su u **old_vars** i **old_vars1** kopirane sve promenljive bez X , a zatim se X dodaje na kraj oba vektora. Zatim se vrši istovremeno preimenovanje i skolemizacija dvaput (za svaku od novih klauza). Na kraju se briše poslednji element vektora **old_vars** i **old_vars1**, budući da on odgovara promenljivoj X koja se neće pojaviti u s .